

بررسی نحوه بلاغی در جزء ۱۸

فران مجید

(تشبیه، استعاره، کنایه و مجاز)

خانم پاکیزه کاظم زاده دولت آباد

سرشناسه	: کاظم زاده دولت آباد، پاکیزه، ۱۳۵۷ -
عنوان و نام پدیدآور	: بررسی وجوه بلاغی در جزء ۱۸ قرآن مجید (تشبیه، استعاره، کنایه و مجاز) / پاکیزه
کاظم زاده دولت آباد.	
مشخصات نشر	: تبریز: نیائی، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۱۸۵ ص: جدول: ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۷۲۸۱-۸۹-۵
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
موضوع	: قرآن -- مسائل ادبی -- معانی و بیان
موضوع	: Qur'an as literature -- Rhetoric
موضوع	: قرآن -- بدیع
موضوع	: Qur'an -- Figures of speech
موضوع	: زبان عربی -- معانی و بیان
موضوع	: Arabic language -- Rhetoric
موضوع	: زبان عربی -- بدیع
موضوع	: Arabic language -- Figures of speech
رده بندی شنگره	: ۱۳۹۵: ۴ب۲/ک۸۲ BP
رده بندی دیو	: ۲۹۷/۱۰۰۰
شماره کتابشناسی	: ۴۲۸۱۰۵۸

بررسی وجوه بلاغی در جزء ۱۸ قرآن مجید (تشبیه، استعاره، کنایه و مجاز)

پاکیزه کاظم زاده دولت آبادی

سال چاپ / ۱۳۹۵ / نوبت چاپ / او

شمارگان / ۱۰۰۰ / قیمت / ۱۰۰۰۰۰ ریال / تعداد صفحات / ۱۸۵

شابک / ۹۷۸-۶۰۰-۷۲۸۱-۸۹-۵

مرکز فروش: تبریز- مابین سه راه طالقانی و تربیت - مجتمع تجاری استاد

شهریار طبقه پایتن - پلاک ۴۶ - تلفن: ۳۵۵۴۷۵۱۰

۱۰	مقدمه
----	-------

فصل اول: کلیات فنون بیانی

۲۰	علم بیان
۲۲	تشبیه
۲۲	معنای لغوی و اصطلاحی تشبیه
۲۳	ارکان تشبیه
۲۴	تقسیم طر فین تشبیه به اعتبار حسی و عقلی
۲۴	تقسیم طرفین تشبیه از لحاظ تعدد
۲۵	تقسیم تشبیه به اعتبار وجه تشبیه
۲۷	تقسیم تشبیه به لحاظ ادات تشبیه
۲۸	انواع تشبیه
۲۹	مجاز
۳۰	معنای لغوی و اصطلاحی مجاز
۳۰	تعریف علاقه و قرینه
۳۱	اقسام مجاز
۳۱	مجاز لغوی مفرد مرسل و علاقه های آن
۳۵	استعاره
۳۵	معنای لغوی و اصطلاحی استعاره
۳۶	ارکان استعاره
۳۷	تقسیم استعاره از لحاظ ذکر طرفین (مستعار منه، مستعار له)

۳۸	تقسیم استعاره از لحاظ طرفین.....
۳۹	تقسیم استعاره از لحاظ لفظ مستعار.....
۳۹	تقسیم استعاره از لحاظ طرفین.....
۴۰	تقسیم استعاره از لحاظ جامع.....
۴۰	تقسیم استعاره از لحاظ ملانمات.....
۴۱	استعاره تمثیلیه.....
۴۲	کنایه.....
۴۲	معنای لغوی و اصطلاحی کنایه.....
۴۳	اقسام کنایه.....
۴۴	اقسام کنایه از نظر لوری و سیاق.....

فصل دوم: بررسی وجه بلاغی جزء هجدهم قرآن کریم

(تشبیه، استعاره، مجاز، کنایه)

۴۸	بررسی تشبیه در جزء ۱۸ قرآن کریم.....
۶۹	بررسی استعاره در جزء ۱۸ قرآن کریم.....
۱۱۴	بررسی مجاز در جزء ۱۸ قرآن کریم.....
۱۳۵	بررسی کنایه در جزء ۱۸ قرآن کریم.....
۱۸۰	منابع و مآخذ.....

مقدمه

قرآن کریم یگانه ناموس پرورگار است که عهده دار اصلاح دین و دنیای جامعه بشر بوده و یگانه وسیله سعادت و نجات آنان در همه ادوار زندگی می باشد و راهنمایی است که هیچگاه پیروان خود را دچار حیرت نمی کند و آنان را در تیرگی و سرگردانی نمی افکند و رابطه حسن و برهمنی است میان حق و پیروان آنان که هرگز فاصله نیافتد و پرتو اشعاع آن بر قلوب ، بصیرت و حیات بخشد .

پیروان توحید ناگزیرند که به روشنائی آن ، راه عبودیت را پیمایند . زیرا قرآن کریم یگانه برنامه سعادت بشر است و همواره آنان را تیره بختی و گمراهی ایمن می دارد.

بررسی وجوه بلاغی در جزء ۱۸ قرآن مجید (تشبیه، استعاره، کنایه و مجاز) ۱۱/ در میان عظمت و ارجمندی قرآن همین کافی است که بهترین اسطوره علم ربوبی بوده و به بهترین پیغمبران و پیشوایان بشر آنرا اختصاص داد. یگانه معجزه ای برای بشریت و شریعت خالده در همه شئون زندگانی فردی و اجتماعی و عهده دار هدایت و سعادت بشر می باشد.

تمام آداب قرآن کریم مبنی بر اعجاز بوده و هر جزء آن گواه ذاتی می دهد که از مقام ربوبی شرف صدور یافته و بزرگترین دلیل اعجاز این است که به طور مکرر اعلام فرموده چنانچه جامعه بشر گرد هم آیند، هرگز نتوانند سوره یا آیه ای مانند آن را بیاورند و شگفت آنکه قرآن کریم با آنکه ادیان و کتابهای آسمانی گذشته را تصدیق داشته و صحت گفتار آنها را گواهی نموده و تنها پشتیبان روان انسان باشد.

رسالت هر زبانی با کلمات آن بیان می گردد و تا در آن یک رشته لطایف ادبیات بکار نرود و نکات باریک آن با ادبیات بررسی نشود، این رسالت آن گونه که باید و شاید مفهوم نمی شود و به همین دلیل است که ادبیات در جهان بشر از احترام ویژه ای برخوردار است و از دیر زمان ادبیات عرب هم در میان زبانهای زنده دنیا دارای مقام ارجمندی بوده است و هم در میان همه اقوام و ملل معروف است خواه در عصر جاهلیت و خواه در عصر اسلام، قبل از اسلام همیشه شعرا و گویندگان برای نمایش هنرهای خود در مجامع عمومی زمان خود تلاش و کوشش فراوان بکار می بردند بر سر هر گذری

۱۲/ بررسی وجوه بلاغی در جزء ۱۸ قرآن مجید (تشبیه، استعاره، کنایه و مجاز)
 اشعار و خطابه های خود را به مردم عرضه می کردند و به طور ناخودآگاه
 در میان مردم زیباترین شعر و خطابه انتخاب می شد بدون اینکه داور
 مخصوص در کار باشد بلکه داور افکار عمومی بود و بس. و روی همین
 حساب است که بعضی از شاعران مانند امراء القیس، نابغه وهم ردیفان آنها
 بوی سبقت را از اینان ربودند. ملت عرب هر دم که اشعار شاعرانشان و یا
 نطانه ای از سخنوران می شنیدند بی تامل نکات دقیق آن را درک می کردند.
 در چنین عرصه ای و در میان این چنین ملتی بی سواد بود که، قرآن نازل شد و
 یکباره عرب را متوجه خود ساخت. مردمی که با هوای صاف صحرائی آن
 سرزمین پرورس، یانه بودند با آن ذهن صاف و تندی که داشت مانند نیروی
 جاذبه دقیق اشعار و آثار عرب را از هوا می ربود ناگهان با قرآن روبه رو شد
 مات و مبهوت گردید. عده ای که ز آرایش بت پرستی و اوهام جاهلیت به
 تنگ آمده بودند یکباره به قرآن هجوم آوردند و بی چون و چرا به آیین
 جدید گرویدند. چون با همان ذهن تند، بی آرایش فهمیدند که این کتاب
 ، کتاب آسمانی است و آورنده ی آن پیامبر خداست.
 قرآن مهمترین معجزه آسمانی است که در تمام عالم به جا مانده است و
 یگانه چیزی که باعث جلب توجه افراد و جمعیتها به دعوت اسلام گردید ،
 جاذبه قرآن و بلاغت آن است و به حکم آن عرب پیوسته با بلاغت و ادب
 سروکار داشته و تمام فکر و توجه آنها معطوف به لغت و اسلوبهای مختلف

بررسی وجوه بلاغی در جزء ۱۸ قرآن مجید (تشبیه، استعاره، کنایه و مجاز) ۱۳/ بیان بوده است. قرآن از همان آغاز مورد عنایت اربابان ادب قرار گرفت، ولی هنگامی که ملتهای غیر عرب به عنوان کتاب دینی خود به قرائت آن روی آوردند با مشکل اعراب و تلفظ آن روبه رو شدند که تلاش برای رفع این مشکل به پیدایش علم نحو انجامید و به دنبال آن علمای ادب و بلاغت در آمدن برآمدند تا قواعدی وضع کنند که از یک طرف معیار سنجش سخن فصیح از غیر فصیح قرار گیرد و از طرف دیگر متکلمان را یاری دهد تا بدان وسیله در مناظرات خود بتوانند فصاحت و بلاغت قرآن و اعجاز آن را به اثبات رسانند.

خطیبان و سخنورانی که بیشتر در دستگاه امرا و حکام خدمت می کردند الگویی به دست آوردند تا کار ظرف خویش را فنی و دقیقتر انجام دهند. این کار بصورت رسمی از اوایل سده ی سوم آغاز گردید و بدین سان فنون بلاغت در شکل آغازین خود همزمان با سایر رات دیگر علوم اسلامی و معارف دینی روبه گسترش نهاد.

مجموعه فنون بلاغت حاوی اصول و قواعدی است که به سخنوران یا نویسنده می آموزد که کدام واژه را بکار گیرد و از انتخاب کلماتی پرهیزد تا گفتارش فصیح و قابل درک بوده و مخاطب را دچار حیرت نسازد سپس می آموزد که همیشه همه ی مخاطبان یکسان نبوده بعضی باهوش و بعضی از استعداد و هوش کمتری برخوردارند.

بررسی وجوه بلاغی در جزء ۱۸ قرآن مجید (تشبیه، استعاره، کنایه و مجاز) ۱۵/
اعماق آن فرو رفته اند و گوهری گرانبها بوجود آورده اند و صدای شادی
سر دادند که گوهر اعجاز را یافته ایم، اما این دریا همچنان مژوریدهای
درشت تر را برای گوهر شناسی جسورتر در ژرفای خویش نهان باقی
گذاشته است، یا اقیانوسی است از زلال وحی که نشان از بالادارد و هر که
دید بدان حیره کند جز به تحیر در ماندن او را نصیبی نیست، یا آئینه ای
است از حقیقت علم که هر که در آن بنگرد به رغم همه ادعاها، جز
بضاعت می خویش نبیند.

ولی آن آبگینه همچنان به جای ماند تا بتوان در آن صورتی دیگر دید
مفسران بزرگ و پاک و خت الاسلام، از عصر صحابه (علیه السلام) بیان و
رموز قرآن را آغاز کردند، مثل انتماس نسلهای بعد را برافروختند در
دوران بعد از صحابه دانشمندان بزرگ اسلام، با هوش، زکاوت و دانش
سرشار خود به میدان تفسیر و تبیین آیات و احکام قرآنی قدم نهادند و در
این زمینه از بدل هر تلاش و کوشش دریغ نورزیدند، در نتیجه زحمات خود
گنجینه های بسیار گرانبها را برای نسلهای بعد از آن به جای نهادند کتابی
که پر تو هدایت آن زوایای روح و فکر و نفسیات و ارتباط - بود و حقوق
خلق را با یکدیگر و همه را با خالق و اعمال را با نتایج روشن است و
استعدادهای خفته را بیدار کرد و به جنبش آورد، همراه اصلاح نفوس و بکار
افتادن استعدادها خیرات طبیعت را جاری و در دسترس همه قرار داد و

۱۶/ بررسی وجوه بلاغی در جزء ۱۸ قرآن مجید (تشبیه، استعاره، کنایه و مجاز)
اندیشه را آفرید و جلوی دید را باز کرد لعابی از ایمان در دلها بر افروخت
تاریکی اوهام و کینه ها را ازین برد
رسول اکرم (ص) قرآن کریم را به طعام گسترده الهی تشبیه کرده و
فرمودند «إن هذا القرآن مآدیه الله فتعلموا من مآدیه ما استطعتم»
یعنی این قرآن غذای آماده الهی است، هر آنچه توان دارید از خوان نعمت
خدا بهره جوئید.

طالب موجود در این کتاب در دو فصل تدوین شده است.
فصل اول در بیان و انواع آن «تشبیه، استعاره، مجاز، کنایه» و
فایده علمی و بیان می باشد. برای شناخت بیشتر و بهتر مفاهیم تشبیه، استعاره،
مجاز و کنایه به تعریف لغوی و اصطلاحی و انواع و اقسام آن پرداخته شده
است. برای درک بهتر مفاهیم نمونه هایی به عنوان مثال ذکر شده است.
فصل دوم به بیان شواهد تشبیه، استعاره، مجاز، کنایه در جزء ۱۸ قرآن کریم
پرداخته شده است که به شرح ذیل می باشد.

حدود ۹ مورد تشبیه، به صورتی که ۱ مورد تشبیه تمثیل، ۳ مورد تشبیه
مرسل و ۳ مورد تشبیه بلیغ ۲ مورد تشبیه حمل است.
مجاز در حدود ۱۰ مورد است که همه آنها مجاز مرسل است.
استعاره ۲۲ مورد است که ۱۶ مورد استعاره تصریحیه و ۶ مورد استعاره
تمثیلیه، ۳ مورد استعاره تصریحیه و تبعیه و ۲ مورد استعاره مکیه است.

بررسی وجوه بلاغی در جزء ۱۸ قرآن مجید (تشبیه، استعاره، کنایه و مجاز) ۱۷/۱
کنایه که حدود ۱۹ مورد است که در هر یک از سوره های مبارکه ، مومنون
، نور و فرقان به صورت مجزا بررسی شده است . لازم به یادآوری است که
در سوره فرقان ۲۰ آیه آن در جزء ۱۸ قرآن و از آیه شریفه ۲۰ تا آخر در
جزء ۱۹ قرآن می باشد. ضمناً مطالبی در مورد موضوع و مفاهیم سوره ها و
علت امگذاری هر یک از این سوره های شریفه بر اساس نظرات مفسرین
درج شده است

همچنین لازم به ذکر است که در ترجمه سوره ها از ترجمه محمد آیتی
استفاده شده است لذا از آوردن آن در پاورقی خوداری شده است .